HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

וגנו אפריקיד. שהיו שוכבין בפיס להובות כשתויי יין: **אפריקיד.** פניו למעלה. שיפינ"ש בלע"ז: **ועייל טייעא פומי בירכיה כו'.** כלומר ראיתי טייעא שהיה מהלך תחת ברכי המת רוכב על הגמל ורומחו בידו ולא היה נוגע בו בברכיה. וליכא לפרושי דגופה הברכים כשיעור שיכול טייעא ללכת תחת ברכי המת ורומחו בידו ולא היה נוגע בו דאי שיעורא קאמר ולא ממש חזא מעשה הכי הו"ל למימר ועייל פרשא תותי בירכיה כו' אי נמי ועייל גברא (ו): **שקלי** (ז) **קרנא.** כגון הטלית להביאו לפני חכמים ללמוד ממנו דין ליצית אי כב"ש אי כב"ה כדלקמן: **ולא הוה מסתגי לן.** בהמות שהיינו רוכבין לא היו יכולין לילך: **לא אבא חמרא.** רבה בר בר חנה היינו רבי אבא בר (ח) חנה. וכמו כן רביעא כמו רב אבינא: **חמרא.** כלומר שוטה כחמור: **סיכסא.** שוטה כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף ק:) עבדקן סיכסן: **למאי הלכתא.** פסקת ליה משום דבעית למיחזי אי הלכה כב"ש דפליגי במסכת מנחות (דף מא:) דת"ר כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבעה וב"ה אומרים שלשה שנשתה דמבול (ט) דכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' (ישעיה נד) אותה שבועה היא רוצה להפר ויחריב את העולם במבול ולפיכך לא רצה להפר: **ורבנן.** דקרו ליה סיכסא אמרי א"כ לא הוה ליה למימר אוי לי אלא משום דבכל ארתא לו לר [ישעיה סג]: **ביזעי.** בקעים דכתיב ותבקע (י) הארץ אשר וגו' (במדבר טז): **קוטרא.** עשן: **שקל גבאה דעמרא.** לקח גיזת צמר ושרצה במים: **איחרוי איחרוי.** הנהו גבבי אע"פ ששרויין במים: **אלים.** הסכת ושמע: **שמעיה דקאמרי.** שהרי ירדו חיים שאולה (יא): **כל אלפין יומין.** כל רגש חדש: **כבשר נקלחה.** שמהפכין אותו כדי שתתבשל: (יב) **היכא דנשקי ארעא ורקיעא.** מקום גבוה היה שם שנושקין יחד זה לזה ולאו היינו סוף העולם דהא מהלך חמש מאות שנים הוי וא"א אמצעיתו של עולם היא דכתיב (יחזקאל לח) יושבי על תבור הארץ והיינו מקומו של רבה בר בר חנה: **סילתא.** סל לחם שלי: **דהדר.** חוזר כדאמרינן בפסחים (דף לד:) גלגל חוזר ומזלות קבועים: **אוסייה.** נחיריו. ל"א מתרתי זימיה מיא והיינו נמי נחיריו: **מברי דסורא.** נהרות שבסורא: **בריה קלה.** מבריות קטנים שבים: **לפומיה דלויתן.** שיאכלני (יג) היום: **עיזא דימא.** שכל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן המולדה בשחיטת חולין (דף קמ.): **דבחישא.** חופרת בים בקרניה לבקש אחר מזונותיה: **קרטליתא.** תרגז: **דשמיה לרשא.** כך שמו: **וגנו אפרקיד.** מכלל אר"ת דאפרקיד פניו למעלה ולא כמו שפירש ר"ח בנדה (דף יד. ושם ד"ה אפרקיד) (א) ובברכות (דף יג:) פניו למטה דאם כן לא היה יכול טייעא לרכוב תותי ברכיה (ב): **פסקי חדא קרנא דתכלתא.** משמע הכא שיש ציצית למתים ויש לדחות שהיו נכנסין מחיים בקבר כדאמר במדרש שכל ערב תשעה באב היו הולכין כשהן חיים לתוך קבריהם והיה בת קול יוצאת ואומרת הבדלו החיים מן המתים אבל יש להביא ראיה מפרק התכלת (מנחות דף מא.) דאמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ומודה שמואל בזקן כשעשאן לכבודו פירוש לתכריכים והיא שעתא ודאי רמינן להו (ג) וכן יש במדרש למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לומר לך שהמתים חייבים בציצית וקשה דאמרינן בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) רבי חייא ורבי יונתן הוו קא שקלי וחזלי בבית הקברות הוה שדיא תכילתיה דרבי יונתן אקיבריה א"ל רבי חייא דלי כנפך שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו ואי יש למתים ציצית מאי מחרפין אותנו דקאמר וי"ל דאע"ג דיש להן ציצית מ"מ מחרפין אותם שמרגלין עצמן שהן חייבים (ד) והמתים פטורים כדאמר (שבת דף ג.) כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות (ה) אבל קשה על המנהג שנוהגים להסיר ציצית מטליתות של מתים ואר"ת ששמע מזקני לוטי"ר לפי שציצית עדות הוא שקיים כל התורה דציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג ועכשיו שאין חשובין כל כך הרי הוא כאילו מעיד עדות שקר (ו) וה"ל דרשינן במדרש ועשו להם ציצית לדורותם לדור תם ואור"י דבימיהם היו כולן מקיימין מצות ציצית לפי שהי' לכולן טליתות של ד' כנפות ולכך היו עושין להן אף במותן (ז) אבל עתה שאין לכולן בחייהן אין לעשות במותן אפי' מי שהיה לו בחיים שלא לבייש את מי שאין לו (ח) וכעין זה מצינו בפרק בתרא דנדה (דף עא.) בראשונה היו מטבילין כליס ע"ג נשים גדות מתות התחילו חיות מתביישות כו' (ט) ועוד דאנו סומכין על מסכת שמחות (פי"ב) דאמרינן אבא שאול בן בטנית נוה את בניו קברוהו תחת מרגלותיו של אבא והטילו תכלת מאפיליוני (י) פירוש מטליתו ויש לגרוס התירו מדקאמר מאפיליוני ורבינו חיים כהן נדק פירש דאנן קיימא לן כרבי יוחנן דאמר (נדה דף פא:) מצות בטילות לעתיד לבא והיא דמנחות חייבי אלינא דשמואל דאמר אין בטילות ולכך צריך שיהא לו ציצית דעתידין לדיקים שיעמדו בגבושיהם ואם יסירו לו הציצית במותו נמצא שלעתיד יעמוד בלא ציצית (יא) והמדרש נמי אתי כשמואל והיא דלקמן יצתה בת קול ואמרה דביתהו דרבי חנינא בן דוסא עתידה למישדא בה תכלת לצדיקים לעתיד לבא אתיא נמי כשמואל ועוד אומר ר"י דהכי פירושו דהיא שעתא ודאי רמינן להו היינו שמשימין בו ציצית ומסלקים אותו מיד להודיע שקיים מצות ציצית לפי שהבגד חדש ולא הושם בו ציצית מעולם צריך להשים בו וכן נוהגים בארץ אשכנז להשים ציצית בטלית של מת שיהא ניכר שקיים מצות ציצית ומיד מסירין (יב): **ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי.** ותימה דאמאי אין הקדוש ברוך הוא מיפר בעצמו דהא מסקינן במסכת חגיגה (דף י.) דנדרים יש להן הפרה מדכתיב אשר נשבעתי באפי ודרשינן באפי נשבעתי ואחזרי אלמא שהוא מיפר בעצמו ואהיא קשה דהיאך מיפר לעצמו והאמרינן בפרק אלו נדרים (נדרים דף פא:) לא יחל דברו מיכן לחכם שאין מיפר לעצמו והא דאמר בפרק ארבעה נדרים (שם דף כג.) גבי ההוא קונאי דשרא לנפשיה לא שרא לנפשיה ממש אלא כלומר אשכח פיתחא לנפשיה אבל רבנן שרו ליה:

שמגיע

(ו) [עי' תוס' בכורות לז. ד"ה מפיקין], (ז) סנהדרין קי., (ח) ל"ל שקל טייעא. יעב"ץ, (ט) ל"ל עלייהו. רש"ש, (י) ל"ל אלמא, (יא) [במדבר טז], (יב) בס"ד: שיאכלנו, (יג) [וע"ע תוס' פסחים קח. ד"ה פרקדן], (יד) [וע"ע תוס' ברכות יח. ד"ה למחר ותוס' פסחים מ: וכע"ז סה: ובנדה סא: ד"ה אבל],

לעזי רש"י

שיפינ"ש [שובינ"ש]. שוכב על גבו.

מוסף רש"י

בלועי דקרח. מקוס שנתבלע לשם עדת קרח (סנהדרין קי:). בזעא. נקב שממנו יצא עשן (שם). ואמשינה במיא. שהה לותה במים, לשון מסי ידיה (שם). אמר לי. הטוא טייעא (שם קי:). ואמרי הכי משה אמת כו'. שנפה כמה פעמים ולא הה שכל ל' יום עשן יוצא משם ושומע שאומרין משה ומותו אמת כו' (שם).

מוסף תוספות

א. עי"ש מה דמפרש בלשון אפרקיד. ב. כשלובשין אותו למת, מטילין ביה ציצית דאי לא רמינא דמי כליעוג, כלומר איפטר ליה ממצוות. רש"י מנחות שם. ג. שאנו מראים עצמנו בפניהם מקיימי מצות. תוס' נדה סא: ד. ואינו דומה מצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה. תוס' פסחים מ: ה. וזה לא נהירא דגם חיים עתה למה לובשים הלא לא קיימו כל התורה כולו. שם. ו. [דאל"כ] לעג גדול היה שדומה כמו שהיו אומרים הואיל ומת אין צריך עוד ציצית. תוס' מנחות סא: ז. [ד]יתביישו החיים, [ו]אם ישימו ציצית לכולן הוא יותר לעג לרש שבחייו לא קיים ובמותו יקיים. שם. ח. שאפי' במיתתן הם משונין מכל אדם. רש"י נדה עא. ט. ואע"פ שהגמ' חולק עליו, יש דברים שאנו מניחין הגמ' שלנו ואנו עושין כספרים החיצונים וכו'. תוס' ברכות יח. י. ויש כאן עבירה. תוס' ע"ז סה:

רבינו גרשום

פסקי. נקיט: חדא קרנא דתכלתא. מן טלית שלהם שהיו שוכבין בהם: כל אבא חמרא. כלומר לרבה היו קורין אבא וחמור. כעין שקורין לרבינא אבינא: סיכתא. שוטה: למאי הלכתא. פסקת ליה אי למיחזי אי הלכה כבית שמאי דאמרי במס' מנחות (דף מא ע"ב) דת"ר כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים ארבע וב"ה אומרים שלש. אמר רב הונא ארבע (ו) בתוך שלש ומשולשת ארבע ור' יהודה אומר שלש בתוך שלש ומשולשת שלש אמר רב פפא הלכתא ד' בתוך ג' ומשולשת ד' וכו'. למה [לך] למיעבד הכי איבעי לך למימני חוטין וחליות כו': אור לי שנשבעתי. מן הגלות מי מפר: והוא. רבה בר בר חנה סבר דלמא שבועתא דמבול דאמר קאמר ומש"ה לא הפר דשמא רוצה להחריב העולם במבול. ורבנן אמרי ליה א"כ אוי לי לא היה אמר אלא משום דבכל צרתם לו צר: איחרוך. הנהו גבבי דעמרא אע"ג דאמשינהו במיא משום דיהנהנם מתהפך לשם: תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא. לאו משום דמיחזו ליה סוף העולם ממש משום דמהלך ת"ק שנה הוי העולם אלא מקום הראה לו במדבר אחד ששם נושקין ומגלגל גלגל ונושקין השמים והארץ יחד ולא מיחזו ליה ממש סוף העולם כי אם ממקום הגלגל שמקיף וסובב לשם: לסילתאי. סל שלי: כתרי מברי דסורא. ב' נהרות: דאית ליה קרנא כעיזא דבחישא בהו. שחופרת בהן מים: קרטליתא. קופסא: נחית בר

(ו) גמ' אמוי לך טורא דסיני אזלי: (ב) שם מופר לך מופר לך והוא סבר: (ג) שם אלעזר וקיע' אהדדי אזלי וחזאי דעביד כוי כוי שקלתא לסילתאי: (ד) שם עד לממר כי השתא הכא: (ה) שם מתרתי זימיה. נ"ב ס"א אוסייה: (ו) רשב"ם ד"ה ועייל טייעא וכו' ועייל גברא ולא היה לו להזכיר הטייעא שם"ד: (ז) ד"ה שקלי חדא קרנא: (ח) ד"ה כל אבא וכו' הייגו ר' אבא בר בר חנה. נ"ב ע' תוס' פ"ק דסנהדרין דף ה' ד"ה רבה: (ט) ד"ה והוא רבה וכו' דמנהל קאמר דכתיב: (י) ד"ה היכא דנשקי. נ"ב לשון מהרש"ל ולא אוכל לידע איך הגיע על אותו מקום גוהה שהיה קרוב לשמים הלא מהלך ת"ק שנה ונם איך לא נשקף מהגלגל כי' וא"ע ע"ל ומאלה למרך ע"פ דאיתא דת"ל גנוה מכל אילנות וא"ל אפשר לומר אף דמשמים לאדר מהלך ת"ק מ"מ אפשר לומר דת"ל גנוה יותר מן קלה אדם שהוא מקום נמוך מהלך כמה מאות שנים בהלילות הגובה ומא"ל לשמים אפשר שאינו גבוה רק מאה שנה או יותר כפי הליכות רבה והסכל עמוד בא"ל מקום של רבה והיה יכול לילך להגיע לאותו [והשאלה תסכן]:

(ו) נמצא לנדה אבל אם הגיעה לנדה בתוך אדרבע ומשולשת אדרבע